

Nr. 12 Van Heest/De Limburger e.a.

Hoge Raad 1 maart 2013

Arrest in de zaak van:

Benjamin van Heest, wonende te Uedem, Duitsland, eiser tot cassatie, advocaat: mr. J.I. van Vlijmen,

tegen

1. Uitgeversmaatschappij De Limburger BV, gevestigd te Maastricht,
  2. [Jos Bouten], wonende te [...],
  3. [Roy Mevissen], wonende te [...],
- verweerders in cassatie, advocaat: aanvankelijk mr. R.F. Thunnissen, thans mr. W.A. Hoyng.

Eiser zal hierna ook worden aangeduid als Van Heest; verweerders zullen in enkelvoud worden aangeduid als respectievelijk De Limburger, Bouten en Mevissen; en gezamenlijk als De Limburger c.s.

1. Het geding in feitelijke instanties

Voor het verloop van het geding in feitelijke instanties verwijst de Hoge Raad naar de navolgende stukken:

- a. het vonnis in de zaak 120425/HA ZA 07-548 van de rechtbank Maastricht van 12 maart 2008;
- b. de arresten in de zaak HD 200.008.642 van het gerechtshof te 's-Hertogenbosch van 16 februari 2010, 27 mei 2010 en 27 september 2011.

De arresten van het hof zijn aan dit arrest gehecht.

2. Het geding in cassatie

Tegen de arresten van het hof heeft Van Heest beroep in cassatie ingesteld. De cassatiedagvaarding is aan dit arrest gehecht en maakt daar van deel uit.

De Limburger c.s. hebben geconcludeerd tot verwerping van het beroep.

De zaak is voor partijen toegelicht door hun advocaten en voor De Limburger c.s. mede door mr. W.A. Hoyng, advocaat te Amsterdam, en mr. J.L.J.E. Koster, advocaat te Maastricht.

De conclusie van de Advocaat-Generaal J.L.R.A. Huydecoper strekt tot verwerping van het cassatieberoep.¹

3. Beoordeling van het middel

3.1 In cassatie kan van het volgende worden uitgegaan.

- (i) Van Heest heeft van 1997 tot eind 2006 in een appartementencomplex in Arcen gewoond. In die tijd heeft Van Heest gedurende twee periodes zitting gehad in het bestuur van de vereniging van eigenaren van het appartementencomplex.
- (ii) Van Heest was van begin 2003 tot het voorjaar van 2006 lid van de raad van de gemeente Arcen en Velden.
- (iii) De Limburger is uitgeefster van het dagblad De Limburger, dat vooral in Limburg wordt verspreid en gelezen.
- (iv) Bouten en Mevissen waren in de relevante periode in journalistieke functies werkzaam in dienst van De Limburger.
- (v) In de maanden augustus en november 2005 zijn in het dagblad De Limburger artikelen gepubliceerd, geschreven door Bouten en Mevissen. In deze artikelen werd een negatief beeld van Van Heest geschetst. In het kader daarvan werd bericht dat personen uit de omgeving van Van Heest hem betitelden als '(psychologisch) terrorist' en 'querulant'.

3.2 Van Heest heeft gevorderd dat De Limburger c.s. hoofdelijk worden veroordeeld tot vergoeding van zijn immateriële schade, te begroten op € 10.000,-, daartoe aanvoerend dat hij door de betiteling '(psychologisch) terrorist' in zijn persoonlijke integriteit was aangeast, terwijl onvoldoende wederhoor had plaatsgevonden.

3.3.1 Voor zover in cassatie van belang spitste het geschil in hoger beroep zich toe op de vraag of het gebruik door De Limburger c.s. van de betiteling '(psychologisch) terrorist' jegens Van Heest onrechtmatig was.

3.3.2 In het tussenarrest heeft het hof voor de beoordeling van dit geschilpunt van beslissend belang geacht of zich inderdaad de situatie aandienende dat – voordat De Limburger c.s. tot publicatie overgingen – meerdere bewoners van het appartementencomplex Van Heest 'terrorist' en 'psychologisch terrorist' noemden dan wel dat De Limburger c.s. er niet lichtvaardig vanuit gingen dat dit het geval was. In aansluiting hierop heeft het hof aan De Limburger c.s. bewijs van hierop betrekking hebbende feiten en omstandigheden opgedragen.

3.3.3 In het kader van de bewijsoverlevering is aan de kant van De Limburger c.s. een bewoner van het appartementencomplex, [betrokkene 1], als getuige opgeroepen en verschenen. [Betrokkene 1] heeft verklaard dat onder meer tijdens een bijeenkomst waarop hij, andere bewoners van het appartementencomplex en een journalist van De Limburger aanwezig waren, inderdaad uitlatingen van die strekking zijn gedaan.

3.3.4 Tijdens het getuigenverhoor is van de kant van Van Heest aan [betrokkene 1] gevraagd naar (i) de naam van een tijdens de bijeenkomst aanwezige bewoner van het appartementencomplex van wie [betrokkene 1] verklaarde zich de identiteit te herinneren, en (ii) het adres van het appartement waar de bijeenkomst plaatsvond.

Van de kant van De Limburger c.s. is bezwaar gemaakt tegen beantwoording van deze vragen, omdat dit zou leiden tot openbaarmaking van de bronnen waarop De Limburger de gewraakte publicaties mede had gebaseerd, terwijl openbaarmaking van die bronnen in dit geval op ernstige bezwaren zou stuiten.

De raadsheer-commissaris heeft dit bezwaar gehonoreerd, en [betrokkene 1] belet op deze vragen antwoord te geven. Blijkens het procesverbaal van getuigenverhoor heeft de raadsheer-commissaris daartoe als volgt overwogen:

Beide partijen gehoord hebbende belet de raadsheer-commissaris [betrokkene 1] antwoord te geven op de vraag hoe de naam luidt van de ene bewoner waarvan [betrokkene 1] zich de identiteit kan herinneren, en wat het adres is van het appartement waar de bespreking werd gehouden (art. 179 lid 2 Rv). Ter motivering van deze beslissing stelt de raadsheer-commissaris voorop dat het gaat om een botsing van fundamentele rechten, namelijk aan de zijde van De Limburger c.s. het recht op vrijheid van meningsuiting, waaronder het recht op bronbescherming, en aan de zijde van Van Heest zijn recht op een eerlijk proces – waaronder zijn recht om zich naar behoren te kunnen verweren tegen de verklaringen van de getuigen van De Limburger c.s. en het (maatschappelijke) belang bij waarheidsvinding in rechte – alsmede het recht op bescherming van zijn persoonlijke levenssfeer. Het antwoord op de vraag welk van de belangen in het onderhavige geval zwaarder weegt, moet worden gevonden door een afweging van de omstandigheden van het geval. Overigens komt [betrokkene 1] geen verschoningsrecht toe, nu hij niet als journalist bij de totstandkoming van de bewuste artikelen van 25 augustus en 15 november 2005 betrokken is geweest.

Naar het oordeel van de raadsheer-commissaris zou het niet beletten van beantwoording van de desbetreffende vraag naar alle waarschijnlijkheid ertoe leiden dat van tenminste één en mogelijk twee (wanneer de bewoner van het appartement waar de bespreking werd gehouden niet dezelfde is als degene van wie [betrokkene 1] zich de identiteit nog kan herinneren) van de bronnen van De Limburger c.s. de identiteit bekend zal worden. Hoewel deze identiteit alsdan niet zou zijn onthuld door de desbetreffende journalist, heeft het de facto toch bekend raken van de identiteit van de bron(nen) in het kader van een procedure waarin deze journalist op de desbetreffende publicatie wordt aangesproken, mogelijk een verkillend effect op de vrijheid van meningsuiting, met name het recht op bronbescherming. In dit stadium van de getuigenverhoor bestaat er naar het oordeel van de raadsheer-commissaris onvoldoende noodzaak voor een dergelijke inbreuk op de vrijheid van meningsuiting.

3.3.5 In het eindarrest heeft het hof geoordeeld dat De Limburger c.s. in voldoende mate erin waren geslaagd het aan hen opgedragen bewijs te leveren. Naar het oordeel van het hof was aldus niet komen vast te staan dat De Limburger c.s. jegens Van Heest onrechtmatig hebben gehandeld. Het hof heeft de vorderingen van Van Heest afgewezen.

¹ Zie LJN BY7845, red.

3.4.1 Onderdeel 1 keert zich met rechts- en motiveringsklachten tegen de beslissing van de raadsheer-commissaris om de getuige [betrokkene 1] te beletten antwoord te geven op de hiervoor in 3.3.4 weergegeven vragen. Deze klachten missen doel.

3.4.2 In de eerste plaats is van belang dat de in art. 179 lid 2 Rv neergelegde bevoegdheid van de rechter om te beletten dat gevolg wordt gegeven aan een bepaalde vraag die door een partij of haar raadsman aan een getuige wordt gesteld, niet slechts is gegeven met het oog op de situatie dat deze vraag – naar het oordeel van de rechter – onbehoorlijk, suggestief of irrelevant is (Parl. Gesch. Bewijsrecht, p. 273). De rechter kan deze bevoegdheid ook aanwenden om te voorkomen dat beantwoording van de aan de getuige gestelde vraag het recht op journalistieke bronbescherming in gevaar brengt.

In de tweede plaats verdient opmerking dat voor de toepassing van art. 179 lid 2 Rv niet van belang is door welke partij de getuige is opgeroepen.

In de derde plaats merkt de Hoge Raad op dat de rechter zijn in art. 179 lid 2 Rv neergelegde bevoegdheid kan aanwenden zowel in het geval van het verhoor van een getuige die te kennen geeft geen beroep te doen op een hem – op de voet van art. 165 lid 2 of 3 Rv – toekomend verschoningsrecht, als in het geval van het verhoor van een getuige aan wie geen verschoningsrecht toekomt (vgl. voor het laatste geval HR 10 april 2009, LJN BG9470, NJ 2010/471, rov. 3.6.3). De rechter kan steeds beletten dat gevolg wordt gegeven aan een bepaalde vraag die door een partij of haar raadsman aan een getuige wordt gesteld, ongeacht of de getuige zelf bereid is deze vraag te beantwoorden.

Onderdeel 1.2 berust op een andere rechtsopvatting met betrekking tot art. 179 lid 2 Rv en faalt derhalve, evenals onderdeel 1.3 voor zover het van deze andere rechtsopvatting uitgaat.

3.4.3 In het onderhavige geval heeft de raadsheer-commissaris zijn beslissing om op de voet van art. 179 lid 2 Rv te beletten dat gevolg werd gegeven aan de aan [betrokkene 1] gestelde vragen, gestoeld op een afweging, aan de hand van de omstandigheden van het geval, van de hier botsende fundamentele rechten, te weten: enerzijds het recht van De Limburger c.s. op vrijheid van meningsuiting, waaronder het recht op bronbescherming, en anderzijds het recht van Van Heest op een eerlijk proces, waaronder zijn recht om zich naar behoren te kunnen verweren en het (maatschappelijke) belang bij waarheidsvinding in rechte, alsmede het recht van Van Heest op bescherming van zijn persoonlijke levenssfeer. In dit kader heeft de raadsheer-commissaris overwogen dat het niet beletten van de aan [betrokkene 1] gestelde vragen naar alle waarschijnlijkheid ertoe zou leiden dat van tenminste één (en mogelijk twee) van de bronnen van De Limburger c.s. de identiteit bekend werd, en dat – hoewel deze identiteit dan niet zou zijn onthuld door de betrokken journalist – het in feite toch bekend raken van de identiteit van de bron(nen) in het kader van een procedure waarin deze journalist op de desbetreffende publicatie werd aangesproken, mogelijk een verkillend effect op de vrijheid van meningsuiting, met name het recht van bronbescherming, heeft. Op grond van een en ander heeft de raadsheer-commissaris geoordeeld dat er in dat stadium van de getuigenverhoor onvoldoende noodzaak bestond voor een dergelijke inbreuk op de vrijheid van meningsuiting.

3.4.4 Dit oordeel geeft geen blijk van een onjuiste rechtsopvatting met betrekking tot de reikwijdte van het uit art. 10 EVRM voortvloeiende recht op journalistieke bronbescherming, waarop De Limburger c.s. zich jegens Van Heest in het kader van het verhoor van de getuige [betrokkene 1] hebben beroepen. Daarbij is van belang dat het EHRM heeft geoordeeld – onder beklemtoning van het belang van journalistieke bronbescherming voor de persvrijheid in een democratische samenleving en van het mogelijk verkillende effect op de uitoefening van deze vrijheid van een bevel om bronnen te onthullen – dat een dergelijk bevel niet met art. 10 EVRM strookt, tenzij dit wordt gerechtvaardigd door ‘an overriding requirement in the public interest’ (vgl. EHRM 22 november 2012, Appl. nr. 39315/06, Telegraaf Media c.s./Nederland, rov. 127, onder verwijzing naar eerdere rechtspraak).

Het oordeel van de raadsheer-commissaris is voorts voldoende gemotiveerd, ook wat betreft zijn overweging dat het aan Van Heest toekomende recht op een eerlijk proces, waaronder zijn recht om zich naar behoren te kunnen verweren tegen de aan de orde zijnde aantijgingen en het (maatschappelijke) belang bij waarheidsvinding in rechte, in dit geval moet wijken voor het recht op journalistieke bronbescherming.

De klachten van de onderdelen 1.3 en 1.4 stuiten op het vorenstaande af.

3.5 De klachten van onderdeel 2 kunnen evenmin tot cassatie leiden. Dit behoeft, gezien art. 81 lid 1 RO, geen nadere motivering nu die klachten niet nopen tot beantwoording van rechtsvragen in het belang van de rechtseenheid of de rechtsontwikkeling.

4 Beslissing

De Hoge Raad:

- verwerpt het beroep;
- veroordeelt Van Heest in de kosten van het geding in cassatie, tot op deze uitspraak aan de zijde van De Limburger c.s. begroot op € 781,34 aan verschotten en € 2.200,- voor salaris.

Dit arrest is gewezen door de vice-president E.J. Numann als voorzitter en de raadsheren C.A. Streefkerk, C.E. Drion, G. Sniijders en M.V. Polak, en in het openbaar uitgesproken door de raadsheer M.A. Loth op 1 maart 2013.

Noot

W.F. Korthals Altes

Mr. W.F. Korthals Altes is Seniorrechter, Rechtbank Amsterdam en Visiting Professor, New York Law School.

In de rechtspraakbestanden van het land dat, mede gezien zijn 52 jurisdicties (50 staten, het District of Columbia en natuurlijk de federatie zelf), ongetwijfeld de breedst geschakeerde casuïstiek kent, kan men diverse voorbeelden vinden van gevallen waarin het recht journalistieke bronnen te beschermen aan anderen dan, in strikte zin, journalisten werd toegekend. Redacteuren, secretaresses, drukkerijmedewerkers, portiers, receptionistes – het zijn allemaal personen die op de een of andere manier van de identiteit van een door een auteur van een krantenartikel gebruikte informant op de hoogte kunnen zijn. Het zou het belang van de vrije informatiestroom op een onaanvaardbare manier ondermijnen, als iemand die als gevolg van zijn beroepsmatige band met de journalist weet wie diens bron is, zou worden gedwongen die wetenschap in een juridische procedure prijs te geven.

De Hoge Raad breidt de categorie van personen die dit *journalistieke privilege* kunnen invoeren, nu uit. Een deelnemer aan een vergadering waarin iemand een voor een smaadprocedure relevante uitlating heeft gedaan, hoeft over een deel van zijn observaties niet te getuigen, omdat bij diezelfde bijeenkomst een journalist aanwezig was die de uitlating heeft gepubliceerd. De betrokken deelnemer heeft – anders dan de eerder genoemde redacteuren, portiers e.d. – geen enkele professionele band met de journalist. Hij mag zwijgen, uitsluitend omdat hij en de journalist zich op dezelfde plek hebben bevonden. Verder blijkt niet dat de betrokken journalist naar hetzelfde is gevraagd. Voor zover mij bekend, is van deze vorm van erkenning van het journalistieke privilege in de Amerikaanse jurisprudentie geen voorbeeld te vinden.

Het gaat, kort gezegd, om een casus die een noordelijke Nederlander makkelijk in Limburg zal plaatsen. In een artikel in *De Limburger* onder de titel ‘Bewoners: raadslid “terrorist” in wooncomplex’ beweren de journalisten Bouten en Mevissen dat diverse personen in zijn omgeving de – kennelijk controversiële – lokale politicus B. van Heest, gemeenteraadslid van Arcen en Velden, een ‘(psychologisch) terrorist’ en ‘querulant’ noemen. In een smaadprocedure eist deze van uitgever en journalisten hiervoor vergoeding van € 10.000,- aan immateriële schade. Het dagblad verweert zich door aan te voeren dat medebewoners van het appartementencomplex van de politicus hem daadwerkelijk als (psychologisch) terrorist en querulant hebben aangemerkt.

In de procedure in hoger beroep² staat de vraag of dit klopt centraal. Het hof draagt De Limburger het bewijs daarvan op.³ Het dagblad produceert naast de journalisten en de eindredacteur een van de

2 De Rb. Maastricht wijst de vordering toe, zij het voor € 750,- (Rb. Maastricht 12 maart 2008).

3 Hof Den Bosch 16 februari 2010, LJN BL6579.

bewoners als getuige om hierover een verklaring af te leggen. De journalist en de bewoner die de vergadering hebben bijgewoond, bevestigen bij de raadsheer-commissaris dat de gewraakte uitlatingen zijn gedaan. Als de politicus in 'cross examination' vraagt naar de identiteit van een (andere) bij de bijeenkomst tegenwoordige bewoner en het appartement waar de bijeenkomst plaatshad, maakt De Limburger echter bezwaar. De beantwoording van die vragen zou leiden tot de onthulling van de identiteit van de bron van de informatie die de journalisten hebben gekregen.

De raadsheer-commissaris honoreert het bezwaar en belet het antwoord op deze vragen op grond van art. 179 lid 2 Rv. De Hoge Raad is het daarmee eens.

Past deze uitspraak in het palet dat het Europese Hof voor de Rechten van de Mens de laatste zeventien jaar heeft geschilderd? Of is Nederland, waar de rechtspraak tot het *Goodwin*-arrest van 1996 altijd een 'nee, tenzij'-positie innam, nu ineens voorloper geworden, als het om de bescherming van journalistieke bronnen gaat? (En kunnen we het onlangs weer ingediende wetsontwerp nu toch in de archieven opbergen?)

Waar wetgeving op het gebied van het journalistieke brongehheim bestaat, wordt dit recht altijd aan 'journalisten' toegekend, d.w.z. aan hen die, al dan niet beroepsmatig en al dan niet met enige regelmaat, op de een of andere manier betrokken zijn bij het publiceren van informatie, opinies e.d. Het hogere – en door het EHRM onder art. 10 EVRM meermalen erkende – belang is dat de publicatie van informatie niet mag worden belemmerd. In het verlengde daarvan moet iemand die een journalist – mogelijk gevoelige – informatie verstrekt, in bepaalde gevallen erop kunnen vertrouwen dat zijn identiteit niet bekend wordt.

Van de noodzaak de identiteit van een informant te beschermen moet in enige vorm wel blijken. Veel informanten hechten niet aan geheimhouding. In geval van *De Limburger* komt dit pas ter sprake, als namens het dagblad tijdens het verhoor van een getuige bezwaar tegen het beantwoorden van bepaalde vragen wordt gemaakt. Uit de procedure (inclusief die bij het Hof Den Bosch) blijkt niet dat daarover al in de gewraakte artikelen iets is opgemerkt. Curieus is ook dat *De Limburger*

zelf de desbetreffende getuige heeft opgeroepen. Maar dat vindt de Hoge Raad geen probleem (r.o. 3.4.2).

Het meest opvallend is echter dat wij hier te maken hebben met een getuige die op geen enkele wijze als 'journalist' kan worden aange-merkt, zelfs niet als redacteur, portier of in welke functie dan ook in het kader van de publicatie van informatie en opinies. Raadsheer-commissaris, en in zijn voetspoor A-G Huydecoper en de Hoge Raad, stellen puur centraal dat de informatiebron van een journalist niet bekend mag worden. Zij maken niet de nuance dat het erom gaat dat de *journalist* niet mag worden gedwongen zijn bron prijs te geven. En dat is vreemd, want in rechtspraak, ook in Straatsburg, wordt het principe van subsidiariteit gehuldigd. Dat wil zeggen dat er geen bezwaar tegen bestaat dat een informant bekend wordt, als daardoor de vrije stroom van informatie (lees: van informant *via journalist* naar het publiek) maar niet in gevaar komt, m.a.w. als de journalist de identiteit van de bron voor zich kan houden.

Kortom, dit arrest gaat erg ver, verder dan enige uitspraak van het EHRM. Tot de beslissing van laatstgenoemd college in de zaak van *Financial Times/Verenigd Koninkrijk*⁴ had men zelfs nog kunnen verdedigen dat tussen journalist (d.w.z. degene die zich op het journalistieke (!) privilege beroept) en informant een – aantoonbare – vertrouwensband moest bestaan. Maar die eis lijkt het hof in Straatsburg niet (meer) te stellen. Het zou mooi zijn, als de onderhavige zaak aan het EHRM zou worden voorgelegd. *De Limburger* heeft er geen belang bij, maar de verliezende⁵ politicus zou als *victim* in de zin van art. 25 EVRM kunnen worden beschouwd en wegens schending van het onder art. 8 EVRM beschermde recht op reputatie kunnen klagen. Misschien heeft hij echter genoeg van het geprocedeer en zullen wij dus wat langer op de visie van het EHRM moeten wachten.

Tot slot nog de vraag of het onlangs opnieuw aangekondigde wetsontwerp op het journalistieke brongehheim vanwege dit arrest in de kast kan. Het antwoord daarop is nee. Het ontwerp is vooral bedoeld als bescherming tegen maatregelen in de strafrechtelijke sfeer en dat is in het geval van *De Limburger* niet aan de orde. Dat neemt niet weg dat het wetsontwerp om heel andere redenen overbodig is. Maar daarover heb ik al genoeg gezegd.

4 EHRM 15 dec 2009 Nr. 821/03, *Mediaforum* 2010-2 nr. 5 m.n. W.F. Korthals Altes.

5 Het Hof Den Bosch stelt Van Heest na de bewijslevering in het ongelijk (Hof

Den Bosch 27 sep 2011 LJN:BT6275).